

Ölj meg! Ezt suttogta forrón és kétségbeesve, bár akár kiálthatta is volna, mert az egész házban csak mi ketten voltunk. Akkoriban még úgy volt, hogy a következő évben tíz hónapra Franciaországba utazom Sartre-öszöndíjjal. A nyelvyakorlás végett, amikor csak tehettem, Camus L'étranger-jét hallgattam. A felvétel 1955-ben készült a francia rádióban, ezt adta ki később a Gallimard Kiadó, a hangoskönyveket forgalmazó Frémeaux & Associés-vel közösen. Camus maga olvassa fel kisregényét, és lendületével, tárgyilagosságával, keresetlenségével azonnal megnyeri hallgatóját. „Aujourd'hui, maman est morte. Ou peut-être hier, je ne sais pas. J'ai reçu un télégramme de l'asile: «Mère décédée. Enterrement demain. Sentiments distingués.» Cela ne veut rien dire. C'était peut-être hier...” Ezt a felvételt hallgattam vezetés közben, reggeli kocogáskor, fülemben nyomott fülhallgatókkal, vagy este az ágyban, olvasás helyett.

Végül mégsem mentem Franciaországba. Illetve érkezésem után ott ültem az Eiffel-torony előtti Champ de Mars egyik padján, mellettem vaskerítéssel körbevett játszótér, vashintaló, vasmászóka, vascsúszda, mintha a testét riszáló Vasdama közelében minden vassá változna, ott ültem utazótáskámat szorongatva, és akkora rémülettel, hogy szinte felugrottam, elhatároztam, haladéktalanul visszavonatozom. Itthon aztán ki sem mozdultam a szobámból, nem válaszoltam a levelekre, nem vettem fel a telefont, munkahelyemre sem jártam be. Látszólag úgy éltem én is, mint az ihletelenség csupasz falai között, a gőg palotáiban tengődő kollégáim. Abbahagytam a francia gyakorlását is. Amúgy perverz dolog egy Sartre-ról elnevezett ösztöndíjra Camus-vel készülni. Sartre talán elnézné nekem, ám Camus aligha: azt sem bírta elviselni, ha ugyanabban a bekezdésben emlegetik őket. A retúrjáratot Münchenig Goethének, onnan Budapestig Kálmán Imrének hívják.

Amikor utoljára találkoztunk Majával, május volt. Száraz széllel szokatlan meleg érkezett délről, még a Szahara szagát is érezni véltük, bár kettőnk közül csak Maja járt Afrikában. A csillagokat bámultuk, később fölmentünk a házba, Maja gyerekkori szobájába. Elfelhéredve összehúzódtunk, nehogy akár tízedmilliméternyire is eltávolodjunk egymástól, és a résen beáramoljon a mindent elemésztő közömbös idő. Már a nap is felkelt, de mi továbbra is úgy hevertünk a keskeny ágyon, mint két összenőtt fatörzs. Növényi jó volt, mondhatnám az állati jelzőt találóbbrá cserélve. Másnap megebédeltünk, aztán én eljöttem, és azóta vége. Vége? Ha megöltem volna, akkor sem lenne erősebb szállal hozzám kötözve.

Azt mondják, a traumákat helyváltoztatással kell kikúrálni. Tanácsos elutazni a másik féltekére, vagy ha erre nincs lehetőségünk, átköltözni egy idegen városba, s ha ez sem jönne össze, változtassunk a sérőnkön... Trauma? Így alakult, és talán nem alakulhatott volna másképp. Az ember mindenképp hibás egy kicsit. „De toute façon on est toujours un peu fautif”, mondja Camus, olyan sebesen, hogy a „toujours” és a „fautif” összeolvad, amitől a szavak, elveszítve hétköznapi jelentésüket, háttérdiszletté állnak össze, akár széles gesztusokkal előadott operaária, amelynek elhangzása alatt a főhős mellkasából kiáll egy arasznyi tör. A „fautif” nagyobb nyomatékkal jelent bűnt, mint a magyar „hibás”. Az ember mindenképpen vétkes kicsit... Bár ez az „ember” a francia mondatból hiányzik... Ha lehetne másképp fordítani az „on”-os szerkezetet, inkább úgy mondanám: Egy kis bűn mindig fennáll... Mert ha az „ember”-t alanyként megnevezem, akkor az maga után vonja az állítást is: a bűn akaratlagos elkövetőre vall, a hiba viszont véltent mutat (már-már velünk született, mint a kancsalság).

Most megint május van, és megint afrikai szelek forrósága árad be a nyitott ablakon. Két légy röpköd körülöttem, minduntalan rátapadnak, hol a laptop képernyőjére, hol a billentyűket nyomkodó ujjaimra. Próbálok kitessékelni őket, de nem engedelmeskednek. Végül sikerül egy füzettel rácsapnom az egyikre, szétmegy, ott marad az asztalon, hagyom, látványa hátha elriasztja társát. Ami be is jön, mert a másik légy kimenekül a nyitott ablakon.

Crime amoureux? Magányomban újra meg újra eszembe jutott Maja kérése. Ezen rágódtam hanyatt fekvé, a betonmennyezethez fohászokodva, hogy adjon választ, vagy legalább zuhanjon rám, és nyomja szét elárvult testemet. Utóbb végül mindig ugyanaz az álom temetett be: félig-meddig sikerült kísérletek voltak ezek, hogy Majává változzam, és végre megértsek valamit. Ó, hányszor álmodtam, hogy menstruálok, csupa vér mindenem, a combomról folyik a lábszáramon le a bokámra, sőt, a cipőm is tocsog már, lehúznám, de a görcsök, mint valami rongybábút rángatnak. Ha valamit sikerült megtudnom ezekből az átváltozásokból, mire felébredtem, csak a verejték és az ágyékomat feszítő nyomás maradt meg. Tudathasadásos állapotba kerültem. Felbontatlanul szemébe dobtam a Párizsból érkező hivatalos leveleket, az elektronikus levelezésemet kitöröltem, új postafiókot nyitottam. Nem nyomtam be a Camus-cédét a lejátszóba. De hiába, Camus hangja kitörölhetetlenül bennem maradt, a hang monoton ritmusa, egyszerre sötét és játékos szenvedélye, megnyugtató és felkavaró szenvedélye. Aki hallotta ezt a felolvasást, jobban megérti a könyvet, jobban megérti, miért mondja Meursault a végén, hogy boldog volt, és boldog lesz kivégzése reggelén is, és csak azt kívánja, hogy az ítélet végrehajtásakor minél több nézője legyen, és a gyűlölet ordításával fogadják, amikor meglátják.

Miközben ezt írtam, a lecsapott légy egy darabig szédelt még az asztallapon. Kifolyt belével egybefüggő mondatot írt fel: Azeletszep.

„Céritude”, ezt a jelzőt illeszti Meursault saját sorsa mellé. Gyergyai Albert „biztosság”-nak fordítja, különös, sejtelmes fénnel vonva be egy hétköznapi szót. Camus úgy ejti, hogy megnyomja a szóvégi „d”-t, mint a kalapáccsal beütné valahová, akárha szegét vagy cölöpöt. Ellenben a mondat végi „espoir”-t, a reményt „észpaar”-nak mondja, ellaposítva az „oá”-t, amivel világossá teszi, hogy semmi remény. Viszont egy másik „espoir”-t, a legvégén, amikor a kivégzés pillanata előtti megtisztulásról beszél, kiöblösít, ünnepélyessé, dicsőségessé avatva a diftongust: „észpaár”! Hanglejtése többet mond a szavaknál... Meursault-t nem „mörszó”-nak ejti, hanem „merszó”-nak, e-vel, amiben benne van a mère, vagyis az anya... és pláne nem úgy hallatszik, hogy „meurs, sot!”, ami magyarul annyit tesz: „halj meg, balga!” Raymond nevét meg romon-nak ejti, ahogy az algériai spanyolok is, amivel igencsak megerősíti az életrajzi vonatkozásokat. Raymond vélhetőleg valamelyik nagybácsi mintájára született, a vezetőneve megegyezik Camus anyjának családnévvel, a „Sintès”-szel... Egyéb egyezésekre is vadászhatunk. Amikor Marie megkérdezi Meursault-t, szereti-e, Meursault azt feleli, valószínűleg nem. Blanche Balanine (korabeli költő) azt meséli Camus-ról: egyetlen dolog volt számára fontos: a szerelem, ám amikor szóba került, mindig kijelentette, nem hisz a szerelemben. Az ügyész azért kér halált Meursault-ra, mert lelketlennek tartja, szörnyetegnek, akinek nem lehet semmiféle köze az emberi társadalomhoz. Amikor Camus első felesége, Francine bejelentette otthon, hogy hozzámegy feleségül egy bizonyos Albert Camus nevű fiatalemberhez, anyja érdeklődésére mutatott róla egy kicsi igazolványképet. Nem is ember, hanem majom, fitymálta az anyja. Ez igaz, felelte Francine, lehet, hogy olyan,

de a majom áll legközelebb az emberhez.

Maja apja a kutyáit mindig magával vitte, ha elutazott. Felnyitotta az Opel Kombi ajtaját, és a kutyák, név szerint Kicsi, Nagy, Artúr és Indián azonnal tudták, mehetnek. Szeretett állatokkal barátkozni, sokkal inkább, mint emberekkel. Én csak akkor jelenhettem meg, miután ő elment. Féltekeny volt rám, és talán irigyelt is, mert boldognak hitt. Miután elment, hosszú percekig az egész ház rá emlékezett, nyikorgó ajtók, reccsenő padlódeszkák, pattogó fürdőszobakazán, konyhaszékek, poharak, palackok. Az átállás holtpontján furcsa némaság lengte be az egész vidéket. Az udvaron tanyázó libák gágogása is abbamaradt, s a fűzfán tanyázó kabócápár is elhallgatott. Nem mentünk be rögtön a házba. Kiálltunk az udvar közepére, és vártuk, hogy egymás után felgyulladjanak a csillagok. Nem jöttem rá, Maja mire gondol, pedig olyan közel álltam hozzá, hogy a leheletemtől meg-meglibbentek a hajszálai.

Amikor Villeneuve közelében az út menti platánfára feltekeredett autóból Camus kizuhan, zsebében ott lapul a párizsi gyorsra megváltott retúrjegye. Halálát a villeneuve-i orvos, Marcel Camus állapította meg. (Csak névrokon!) A balesetet ketten élik túl, Michel Gallimard felesége, Janine és a lányuk, Anne. Az autót Michel Gallimard vezette. Ő is meghalt. Az autóban ott volt Gallimard-ék Floc nevű kutyája is, a baleset után nyoma veszett, soha nem találták meg. A Camus fejét széttroncsoló platán ötvenéves volt, Camus negyvenhat.

Maja Camus-t szerette jobban, Sartre-ot finomkodónak tartotta. Nekem viszont nem csupán az ösztöndíj miatt tetszett jobban Sartre. Camus a lázadó emberről írt, Sartre viszont visszkézből elutasította a Nobel-díjat... Camus színésznők között hódított, Sartre ellenben kiállt szónokolni a barikádra... Camus elítélte a szovjet munkatáborokat, nem állt az algériai felkelés mellé, mert a szovjet KGB művének tartotta. Sartre eszmét és gyakorlatot szétválasztva emelkedett felül a politikán, és különben is, ő írta a Tiszességűd utcalányt. Vagy mégis Camus? Azt hiszem, szabadabb volt, mint Sartre. Szabadsága szenvedélyes, örült, megközelíthetetlen, tehát manipulálhatatlan. Vagy mégis Sartre? Camus túl egyszerű, túl sima, túl könnyen kiismerhető?

A legszebb csillagképek csak a teljes sötétségben merészkedtek elő. Közönyt erőltetve magunkra, lopva lestük meg őket. Maja apjáról mesélt. Volt apjának egy gyerekkori szerelme, bizonyos Vera, aki szüleivel Nyugatra disszidált. Naponta írtak egymásnak, majd amikor már lehetett, '89 után, az apja kiutazott hozzá. Ám összekeverte a városokat, Hornberg helyett Hornburgban kereste, vagy fordítva, nem találta, ezért azt gondolta, hogy a lány, akkor már nő, átverte, amitől anyyra megsértődött, hogy soha többé ki nem ejtette a nevét, és felbontatlanul szemébe dobta a leveleit, amelyek egy idő után el is maradtak. Aztán kiderült, a nő mindvégig hűségesen várta (Korneuburgban), míg végül két évvel ezelőtt rákban meghalt. Az apja azóta olyan görnyedten jár, mint egy öreg molnár, aki belerokkant a sok zsákhordásba... A szerelem igent mond arra a kérdésre, amit soha fel nem tesznek.

Camus is, Sartre is apa nélkül nőtt fel. A fiú, aki apa nélkül nő fel, kevesebbet lát a világból, talán nem is látja a lényegét. Ám mégsem, illetve mégis: kifejezetten a lényegét látja. Akár az éjjeli ragadozók. Legyen szó mondjuk az éjszakai menyétről, amely a hold fényénél felfedezi a táj lüktetését, és ebből a szabálytalan ritmusú váltakozásból többet megtud a lényegből, mint a nap éles fényében bizossággal hunyorgó nappali menyét...

Az anya holdfényű, az apa napfényű. A nő pedig csillagfényű.

Elementáris ragyogást éreztem folyton, ha Majával voltam. Ez a fény fent tartott, lebegtem benne, sőt, vitorláztam, olykor egészen magasan, nagy és éhes madár, csőre, szeme tágra tárva...

Gyerekkorom a Mátyás király utcai ház óriási kertjében telt el. Ott volt velem Klári, Eti és Panni. Fűlabirintusokban rohangáltunk a kaporszárakból épített kunyhók között. Esős időben a kert az udvartól elválasztó raktárépület padlásán bolyongtunk, az oda felmenekített limlomok között kutatva. Egyszer egy régi szekrény fiókjában ezüstpénzt találtunk, a pincében dugtuk el, egészen hátul, mélyen, ahol a tavasszal felgyűlt víz nyár végéig megmaradt, és csak a dagasztóteknőben csónakázva juthattunk el a falig, amelynek egyik kimozdítható téglája mögött rejtettek kincseink. Jó volt a pincébe forró nyári napokon elvonulni. Itt érintettük meg egymás testét is, miután a gyertyát elfújtuk, mert a szemünk még nem volt annyira érett, hogy lássa azt, amit a testünk már látni kívánt.

Évek peregtek le ebben a nyugalomban. De egyszer valamilyen családi ünnepségre megérkeztek a Szatmári-fiúk, Pisti, Zoli és Laci. Laci velem egykorú, Zoli és Pisti két illetve három évvel nagyobb. Vadabb lett a kert rögtön, vadabb lett minden. Focizni kezdtünk a deréki erő selymes fűben, letarolva pillanatok alatt járataink fűfalát. Kétszeritünk. Én Lacival voltam, a nagyok meg együtt.

Megvetéssel beszéltek a lányokról, és gúnyosan nevettek, ha valamelyikük visszarúgta a labdát. Lefitymálták a kaporszár-kunyhóinkat, összemaszatolták a raktár falára festett térképünket a Nevenincs Városról, ahol Fűmanó és Tökmag lakik. Pisti és Zoli teljes erőből spiccezett bele a labdába, én pedig némán túrtem, amikor egy-egy bombájuktól hátrátörtek az ujjaim.

Összszavarodott minden. A lányokat meg akartam védeni, s közben árulójuk lettem. Még a titkos átjárót is megmutattam, amin keresztül át lehetett jutni a szomszédos kertekbe, majd onnan ki a másik utcára, és a sarkot megkerülve, az utca felől, a kapun keresztül ismét be lehetett jönni a házba.

Miután meguntuk a focit, lehullott almákat katapultáltunk át az udvarra a raktárépületen keresztül, a szalonnasütő nyársakat használva kilövőnek. Amikor az alma elfogyott, felmentünk, hogy visszahajigáljuk az átdobottakat. De azok széttroncsolódtak, kifolyt a levük, nem volt gusztusunk kézbe venni őket, inkább kavicsokat dobáltunk. Egy hatalmas, magnak meghagyott sárga uborkát hoztunk fel a kertből, azt próbáltuk eltalálni. Később, hogy még izgalmasabb legyen, nem a kertbe, hanem az utca felé, a túloldalon álló ház udvarába hajigáltunk.

A Szatmári-fiúk ismerték a ház lakóját. Weisz, a geci zsidó, mondták, s hogy nyomatékot adjon a dühös hangsnak, valamelyik fiú egy galambtojás nagyságú kővel betörte a ház ablakát. A nagy csörömpölésre abbahagytuk a dobálást, és úgy tettünk, mintha épp legyeket fogdosnánk. Amikor a feldúlt Weisz bácsi benyitott, mi a kardvirág friss levelein vadásztuk a legyeket. Nem, nem tudunk semmiről, most jöttünk fel a kertből, biztos az utcagyerekek voltak, azok szoktak ilyesmit csinálni.

Láttátok őket?, kérdezte Weisz bácsi, a geci zsidó. Én sem a gecit, sem a zsidót nem értettem, mi otthon egyik szót sem használtuk. Látni nem láttuk, de hallottuk, amikor elrohantak. A sarokra, a barna házba. Hova? A kút mellett, a sarkon, ott sok utcagyerek lakik. Amikor Weisz bácsi kifordult a kapun, összenevettünk, aztán szinte egyszerre fordultunk sarkon, és rohantunk le a kertbe, a titkos átjáróhoz.

Ölj meg!, súgta fülembe, és megfogta kezemet, hogy a nyakára illesse. Miután ujjaimat lecsúsztattam remegő ütőeréről, elaludt. Hamarosan mélyen és szabályosan szuszogott. Felkönyököltem, és nézni kezdtem. Bármilyen meglepő, nagyon sok hasonlóságot fedeztem fel a teste és a testem között. Főképp a szabálytalanságokban, az előírt arányokhoz mért eltérésekben hasonlítottunk... Eklektikus volt az ő teste is, akárcsak az enyém. Combjai vaskosabbak, mint ami vékony karjaihoz illett... Feje kurtább törzssel klasszikusabb arányárban állt volna, s mindenképp egy sokkal tömzsibb nyakkal... A mellei is lehettek volna nagyobbak, vagy a

csípője keskenyebb... Ellenben ez a sokféle forma és arány harmonikusan összeállt, méghozzá annak a szépségnek az egyneműsítő ragyogásában, amit az ajkak íve sugárzott. Életemben nem láttam ennél szépségesebb ajkakat.

Vannak dolgok, amelyekről sose szerettem beszélni. Ilyen a testem is. Egyrészt neveléses, másrészt végtelenül triviális volna a szellemesség mértékétől csepegni kifejezéseket felsorolni. Az ellenformákat megnevezni, olyanszerű szavakkal, mint a férfiridikül, ami a herezacskó tréfás elnevezésére lett kiötölve. Maja teste homlokegyenest az enyém ellentéte volt. De hát ezerrel kellett tagadnia, hogy százezerrel magába fogadhasson. Azzal tudunk azonosulni, amittől különbözünk.

Azeletszep. Miután visszamondtam az ösztöndíjamat, és mint valamiféle messianisztikus horrorba belerokkant vámpír, egyre karikásabb szemekkel gubbasztottam lakásomban, úgy esett, hogy a fölöttem lakó lány mosolygós rám köszönéseivel belájkolt magának, és szeretett volna megvigasztalni. Ajtóm alatt közös kávézásra, sétára, filmnézésre (Aludj csak, én álmodom, 3D-ben) invitáló cédulákat csúsztatott be. Furcsa volt, hogy e hagyományos levélkéket is ékezet nélküli mailmagyarul írta. Azt hitte, kövérek tartom, azért nem tetszik nekem. Egyszer megállított a lépcsőházban, és könnyek között elpanaszolta, hiába fogyókúrázik, mert ő egész egyszerűen a nyálától hízik. Brutálisan zsíros a nyála, nincs mit tennie.

Szaladtunk át a kerteken, és oldalra pillantva, egyszer csak észrevettük Weisz bácsit, amint ott toporog a barna ház előtt, és idegesen nyújtogatva nyakát, befelé kémlel a kapu nélküli udvarra. Ekkor előszedtük az elraktározott kavicsokat a zsebünkéből. Én megelőztem a többieket, már repítettem is a magamét. Jó célzó voltam. Úgy találtam fejbe Weisz bácsit, ahogy a célpontnak kitett hizott uborkát. A fiúkat lepipáltam. Visszaszereztem a kertet, a magam és a lányok becsületét is.

Weisz bácsi összecsucsklott, mint egy félig teli liszteszsák. Mi persze száguldottunk vissza, ahogy csak bírtunk. Elégedettséggel töltött el, hogy nem maradok le a futásban, sőt, rövid távon képes voltam megelőzni Pistit is.

Körülfontak végtagjai, százszoros gravitációval préselődött rám, én meg testébe nyomtam testemet a fájdalom káprázató tékozlásával... Közben reggel lett, és ránk sütött a nap, és körülöttünk munkanélküli legyek ténferegtek. Ha nem is tudtuk megállítani az időt, lelassítottuk. Vagy ellenkezőleg, felgyorsítottuk. Az ágyék tétova, halovány, lapuló árnyék a testen. Semmi nem mozdul. Belülre költözött minden. Az a surrogás, amit a vér szállít a körkörös pályákon előrejutva, a sejtek közötti ozmózis hangja. A surrogás az ágyéktól halad a fül felé, majd ott nekirezdülve a dobhártyának, megfordul, és elindul visszafelé. Néhányszor megtette ezt az utat, nem sokszor. Ennyi történt egész éjszaka, és máris reggel lett. Körülöttünk minden közönnyel volt átítatva, azt szórták ránk a bútorok és a falak, az áradt felénk az állatok szeméből és a növények illatából.

Igazágtalannak éreztem a fenyegetően rám támadó Szatmári nénit. Miért engem hibáztat? Miért rázza a fejét olyan dühösen, hogy a kontya is szétbomlik? Hát nem érti, mi történt? Szatmári nénihez csatlakozva, egyik nagynéném is korholni kezdett, aztán Irma néni, Kálmán bácsi felesége is beállt közéjük. Sőt, Juliska néni is, aki pedig mindig a pártomat fogta. Ilonka néni és Jakab doki is. Anyámhoz menekültem, hogy majd ő megért és megvéd, de döbbenet vettem észre, nem áll mellém. Talán félt? Talán színlelésével védelmezett? Akkor nem latolgattam ilyesmit. Elvesztettem az eszemet, kijöttem a sodromból, csápolni kezdtem, bútorokat rugdostam, törtem-zúztam, tárgyakat dobáltam feléjük – menekültek a felnőttek, ha csak percekre is.

Kitárulkozni a világ gyengéd közönyének, írja Camus, ami az ő felolvasásában forró egyesülésként hangzik. „Je m’ouvrais pour la première fois à la tendre indifférence du monde.” Úgy ejti a szavakat, ahogy Maja suttogta nekem, hogy haljunk meg, adjuk fel szilárd körvonalainkat, oldódjunk bele valamibe, amin keresztül egymásban is feloldódhatunk. Válaszolnom kellett volna, válaszolnom azon a hangon, amely már bennem volt akkor. Igent mondani egy fel nem tett kérdésre.

Végül is ezt szerettem volna. Megszólalni a Camus hangján. Visszatalálni a gyerekkori nagy ház udvarára. Azt szerettem volna, ha Maja is ott van velem, és együtt lázadunk, ha egymás kezét fogva állunk a sötét dühüket tovább nem takargató, eltorzult arcú felnőttek elé. Szemben a világ mérhetetlen közönyével. Erre ment ki az egész.

Kategória: Camus expressz

Denumire autor: Láng Zsolt

Látó Szépirodalmi Folyóirat